

Emeline Eirika Østmo

BESKYTTELSE AV NORSK LANDBRUK

Semesteroppgave i POL2012

Antall ord: 2759

*Inkluderer ikke forside, innholdsfortegnelse eller referanseliste

Innhold

Innledning.....	3
Bakgrunnen for det norske landbruket	3
Teori	4
Fri marked.....	4
Proteksjonisme.....	4
Komparative fortrinn	4
Empiri:.....	5
Jordbruket i dag	5
Importvernet fra 1958 til WTO 1995	5
Prisnivå i Norge	5
Argumentasjon:	6
Urettferdig handel.....	6
Viktigheten av å være selvstendig	6
Bedrer komparative fortrinn økonomien?	6
Utviklingen til Sør-Korea	7
Diskusjon.....	8
Konklusjon	9
Referanser.....	10

Innledning

Ved stortingsvalget 2021 fikk Senterpartiet 13,5 prosent oppslutning (NRK, 2021). Dermed sitter partiet nå i regjering med Arbeiderpartiet. Et av Senterpartiets hjertesaker omhandler å fremme norsk matproduksjon og gi mer penger til norsk agrikultur. Også utviklingsfondet ønsker å satse mer på norsk landbruk. Norsk landbrukseksepsjonalisme primært innrettet mot å beskytte landbruket mot importkonkurranse (ref.) EØS-avtalen påvirker også landbrukspolitikken (Arild Aurvåg, 2014, p. 90)

I denne oppgaven skal jeg argumentere for at god beskyttelse av norsk landbruk er bra for den norske økonomien. Jeg vil gå innom teorier for fri markedet og komparative fortrinn. Jeg vil først beskrive kort noe av bakgrunnen for norsk politikk for det norske landbruket. Deretter definere de ulike teoriene som er aktuelle for denne oppgaven samt presentere empiri. Deler av teksten vil gå inn på hvordan fri handel skader fattige land. Selv om Norge har en sterk økonomi, så ser jeg det som relevant å ta en titt på utviklingen til Sør-Korea fra et fattig land, til den store økonomien de er i dag. Dette er for å vise til at frihandel slik det ofte blir presentert, ikke nødvendigvis er svaret på hvordan man skal bedre et lands økonomi.

Burde Norge ha sterk beskyttelse av landbruket for å bevare selvstendighet og en god økonomi?

Bakgrunnen for det norske landbruket

Landbruksdepartementet ble etablert på slutten av 1800-tallet da departementet ønsket å utvikle en politikk som ønsket å ivareta landbrukets interesser, uavhengig av andre samfunnssektorer. Helt siden andre verdenskrig har regjeringen utarbeidet egne landbruksmeldinger hvert tiår. Dette har lagt rammebetingelser for utvikling og har medført satsing på virkemidler som bidro til inntektsvekst for bøndene på 90-tallet (Arild Aurvåg, 2014, p. 86) I Stortingsmelding 2011-2012 ble det lagt frem fire overordnede mål for norsk landbruks og matpolitikk: matsikkerhet, økt bærekraftig landbruk, landbruk over hele landet og økt verdiskapning (Arild Aurvåg, 2014, p. 95) Norge er også medlem i Verdens handelsorganisasjon (WTO) (Regjeringen, 2019). Verdens handelsorganisasjon ble etablert i 1995 og er den viktigste organisasjon i handelssammenheng for Norge. WTO fastsetter regler og retter for handel mellom medlemslandene. Norge har også EØS-avtalen som fører til at Norge forhandler handelsavtaler gjennom EFTA-Samarbeidet. Her står handel med jordbruk sentralt. Gjennom Det europeiske frihandelsforbund (EFTA) har Norge 29 frihandelsavtaler med 40 land (Arild Aurvåg, 2014, p. 91).

Teori

Fri marked

Fri marked, også kalt markedsøkonomi er et økonomisk system som baserer seg på fri konkurranse. Fri handel er en teori hvor handelspartnere kan handle varer og penger med hverandre uten å tenke på nasjonale barrierer (Lang & Hines, 1993, p. 6). Målet er at markedet selv skal bestemme priser. Adam Smith er en sentral figur for dette systemet. Han presenterte tanken om «den usynlige hånd», at et fritt marked vil fungere som en selvregulerende mekanisme. Han mente også at arbeidere vil tjene penger på å spesialisere oss i visse aktiviteter, denne tanken er grunnet i teorien om «Division of Labour». (Lang & Hines, 1993, p. 33). Tanken om at arbeidere skal spesialisere seg på en bestemt aktivitet kan oversettes til hvordan tilhengere også tenker om fri handel og det frie markedet.

Proteksjonisme

Proteksjonisme omhandler det å beskytte produksjon innlands. Dette skjer gjerne gjennom tariffen (skatt på import) og kvoter (restriksjoner på mengde varer) (Lang & Hines, 1993, p. 44). Andre måter land kan beskytte sine egne industrier er gjennom embargoer som hindrer import av bestemte varer eller varer fra et bestemt land. Tekniske spesifikasjoner som bevisst ekskluderer varer fra andre land, er også en metode et land kan bruke. Tim Lang og Colin Hines skiller mellom to ulike måter å bruke ordet proteksjonisme. De skiller mellom «old protectionism» og «new protectionism». Den eldre proteksjonismen baserer seg på den historiske praktiseringen av proteksjonisme og ifølge Lang og Colins skyldes dette at denne formen for proteksjonisme var brukt for av store og mektige interesser for å nå deres egne mål (Lang & Hines, 1993, p. 7). Den nye proteksjonisme søker å beskytte offentlige interesser som helse, miljø, sikkerhet og reduksjon i fattigdom. Den er også imot uhemmet handel (Lang & Hines, 1993, p. 7).

Komparative fortrinn

Adam Smith mente at alle land burde eksportere goder som en selv produserer mest effektivt, og importere varer fra et annet land med god effektivitet på et annet gode. Dette ville gjøre handel gjensidig fordelaktig (Irwin, 2009, p. 70). Basert på dette, kom økonomen David Ricardo frem til teorien om komparative fortrinn. Han ønsket å finne svar på spørsmål som: «Hva hvis et land er bedre på å produsere alt?», «Vil det lande fortsatt ha nytte av å handle?» og «Vil land med større ulemper klare å handle i det hele tatt?». For å svare på disse kom han fram til teorien om komparative fortrinn (Irwin, 2009, p. 31). Teorien går ut på at det vil være nyttig å importere noen goder. Ifølge Ricardo, så er ikke internasjonal handel drevet av den

absolutte kostanden av produksjonen, men av alternativkostnaden. Douglas Irwin prøver å forklare hva som avgjør et lands komparative fortrinn, men det er vanskelig å finne et fasitsvar. Noen ganger vil spesialiseringer være basert på naturressurser eller tillærte egenskaper og kunnskap eller at regjeringen fremmer en industri (Irwin, 2009, p. 31)

Empiri:

Jordbruket i dag

I Norge så er 3,5 prosent av Norges areal jordbruksareal (Statistisk Sentralbyrå, 2020). Det er et lite jordbruksareal sammenlignet med andre land (Regjeringen, 2019). Det var 38 633 gårdsbruk i 2020, dette var en reduksjon på 17,1 prosent endring fra tiåret før (Statistisk Sentralbyrå, 2020). Det er også få bønder i Norge som jobber heltid som bønder med 12 prosent. Den gjennomsnittlige inntekten fra jordbruket var i 2019 på 201 300 kroner (Statistisk Sentralbyrå, 2020). I dag er selvforsyningsgraden til Norge på rundt 40 prosent (Risbråthe, 2020).

Importvernet fra 1958 til WTO 1995

Importvernet av 1958 er et av de viktigste virkemidlene landbrukspolitikken for å sikre norsk produksjon. Importvernet ble utformet og etablert for å ha et system som ville være tillatt i GATT (i dag WTO) (Christie, 2005, p. 104). For de fleste jordbruksvarer som blir produsert i Norge er det et importvern på, likevel er 80 prosent av import av jordbruksvarer tollfri (Regjeringen, 2020). «64 prosent av importen kjem fra EU, 23 prosent fra U-landa og 13 prosent fra andre i-land» (Regjeringen, 2020). Vi skiller mellom varer med høy toll, moderat toll og varer der det er full importkonkurranse. Varer som kjøtt, egg, korn og meieriprodukter regnes som sensitive produkter og har høy toll. Poteter, grønnsaker og frukt og bær har moderat toll når de er i norsk sesong. Disse er tollfrie utenfor norsk sesong. Bearbeidede jordbruksvarer som pizza, syltetøy og sjokolade har et eget system med råvarekontroll innenfor EØS-avtalen og på disse er det lavere tollsatser enn på mindre bearbeidede varer. Norge har ikke toll på varer vi ikke produserer selv, dette er for eksempel sukker, kaffe, tropisk frukt, mineralvann og ris (Regjeringen, 2020).

Prisnivå i Norge

I 2018 hadde Europas høyeste prisnivå for matvarer og alkoholfrie drikkevarer. Priser for meierivarer, grønnsaker, egg og kornvarer var vesentlig høyere enn snittet for EU-landene (Sandstå, 2019). Det norske prisnivået for konsumgruppen «matvarer og alkoholfrie drikkevarer» lå 63 prosent over gjennomsnittet i de 28 EU-landene i 2018 (Sandstå, 2019).

Sammenlignet med Sverige var det norske prisnivået på samme konsumgruppe 40 prosent høyere enn Sverige og 25 prosent høyere enn Danmark (Sandstå, 2019).

Argumentasjon:

Urettferdig handel

Mange av problemene med fri handel er at dette ofte er urettferdig handel (Lang & Hines, 1993, p. 16). Den Egyptiske økonomen, Samir Amin argumenterte for at den eneste måten det globale-sør skal kunne komme seg ut av avhengighet av nord er ved å redusere eksport mentaliteten. Han mente at ekstern handel burde først og fremst baseres på prioriteringer innenlands først (Lang & Hines, 1993, p. 12). Særlig økonomier avhengig av handel innenfor primærnæringen av uprosesserte varer som for eksempel kaffe ser lave avkastninger. Disse landene må selge mer og få mindre tilbake (Lang & Hines, 1993, p. 13). Lang og Hines mener at «Division of Labour» altså at et land spesifiserer seg, gjør at de er sårbare for ny teknologi og innovasjon. Et eksempel på dette vil være at produksjonen av rørsukker trues av kunstige søtningsstoffer og maissukker. Også ny bioteknologi kan true produksjonen. Her mener Lang og Hines at selektiv importkontroll kan være løsningen. Dette kan brukes for å kjøpe mer tid til å utvikle lokal infrastruktur. Lang og Hines ønsker å balansere handel, gjerne gjennom å redusere import til en likhet mellom forventet eksport (Lang & Hines, 1993, p. 13).

Viktigheten av å være selvstendig

Viktigheten av å være selvstendig blir også understreket av Lang og Hines. Self reliance burde være målet for både lokale miljøer og regioner innad et land slik at kan møte sine unike behov innad deres grenser (Lang & Hines, 1993, p. 126). Dette vil føre til at man er mindre avhengig av internasjonal handel og konkurransen om vekst. Handel orientert økonomi er ofte utnyttende og fører til mye sløsing. Også lokale ressurser blir forvrengt eller skadet for ekstern handel. I Kerala, India får fiskere press på å selge mat de tidligere spiste selv. Dette førte til negative konsekvenser for lokalbefolkningen. På grunn av en kombinasjon av ulike faktorer som moderne trålere, subsidier, flere fiskere og slutt med bruken av tradisjonelle metoder, ble overfiske et problem (Lang & Hines, 1993, p. 127).

Bedrer komparative fortrinn økonomien?

Ifølge Lang og Hines er en grunnleggende tanke med fri handel at et land skal spesialisere seg i det de er best i og kan produsere billigst, fremfor å være selvstendige (Lang & Hines, 1993, p. 21). Lang og Hines understreker at investeringer i dag, er annerledes enn det Ricardo og Smith så for seg da de utviklet sine teorier. I dag handler investeringer mer om absolutt profit

fremfor et komparativt fortrinn mellom land. «Neither Ricardo nor Smith thought that capital would be so mobile»(Lang & Hines, 1993, p. 22). De trodde at kapital ville bli innenfor landet til kapitaleieren. Smith sin tanke om «den usynlige hånd» tok for gitt at det skulle være personlige interesser for kapitalister å investere i sitt eget hjemland, og Ricardo følte det ville være gjennom fellesskapets kraft som ville holde kapitalen i hjemlandet(Lang & Hines, 1993, p. 22). Herman Daly og Robert Goodland i Worlds Bank's Enviroment Division, argumenterer for at teorien om komparative fortrinn ikke lenger passer fordi den avhenger av at hvert land har kontroll over egen kapital og økonomi(Lang & Hines, 1993, p. 22).

«As capital leaves a country in pursuit of greater absolute advantage, then that country loses both capital and jobs and becomes worse off. (...) There may be good arguments for free trade, but in a world of international capital mobility, comparative advantage cannot be one of them» (Lang & Hines, 1993, p. 23)

I motsetning mener økonomen Melvyn Krauss at selv om fri handel og tanken om komparative fortrinn ikke nødvendigvis vil føre til likhet i levestandard mellom to land, vil likevel begge komme bedre ut av det med tanke på realinntekt (Krauss, 1997, p. 5).

Utviklingen til Sør-Korea

Sør-Korea blir gjerne brukt som et eksempel fra økonomer om at suksessen deres skyldes at de har fulgt prinsippene til frimarkedet siden Koreakrigen på 50-tallet(Chang, 2008, p. 12).

«It has embraced the principles of sound money (low inflation), small government, private enterprise, free trade and friendliness towards foreign investment» (Chang, 2008, p. 12).

Ha- Joo Chang skriver derimot at realiteten av hvordan Sør-Korea sin økonomi har blitt så sterk er annerledes enn det neo-liberalistisk økonomi tilsier. Strategien til Sør-Korea gikk mer ut på å pleie bestemte nye organisasjoner valgt av regjeringen i samarbeid med privat sektor gjennom tariff beskyttelse, subsidier og andre former for støtte fra regjeringen(Chang, 2008, p. 14). Dette gjorde de til var i stand til å håndtere internasjonal konkurranse. Den Koreanske regjeringen hadde absolutt kontroll over knapp valuta og utenlandske investeringer. Grunnen til at mange har inntrykket av Sør-Korea som en frihandels økonomi skyldes deres suksess innenfor eksport. Ved at de startet med å eksportere billig elektronikk og enkelt tøy, fikk de etter hvert råd til å betale for mer avanserte teknologier og maskiner. Disse var nødvendig for å ekspandere industrien til å omfatte mer krevende industrier(Chang, 2008, p. 15). Samtidig var i ikke tariff og subsidier til stede for å skjerme industrier fra internasjonal konkurranse for

alltid, men for å gi firmaene tid til å utvikle seg til å kunne konkurrere i verdensmarkedet. Chang argumenter for at alle nasjoner i dag som er «utviklet» har blitt rike nettopp ved å utføre politikk som går imot neo-liberale økonomiske tanker. Land som USA og Storbritannia beskyttet også lokale industrier samt subsidierer, samtidig mens de diskriminerte mot utenlandske investeringer. Den Tyske økonomen Friedrich List kritiserte nettopp Storbritannia på bakgrunn av at nasjonen fremmer frihandel til andre land, samtidig som deres økonomi har vokst gjennom høye tariffen og subsidieringer (Chang, 2008, p. 16).

Diskusjon

Norsk landbruk kan ikke konkurrere mot billig import, derfor må vi ha sterk beskyttelse av jordbruket. Norge har et ganske høyt prisnivå på mat sammenlignet med andre land og som nevnt var det norske prisnivået for konsumgruppen «matvarer og alkoholfrie drikkevarer» 63 prosent over gjennomsnittet i de 28 EU-landene i 2018. Dersom Norge skulle åpnet mer opp for frihandel, ville ikke norske matvarer kunne konkurrere, noe som eventuelt kunne ført til at Norge reduserer, eller slutter med jordbruk. Det har allerede vært en nedgang med antall jordbruk med en reduksjon på 17,1 prosent endring på ti år. Ved å ha høye tariffen og subsidieringer vil det gjøre det vanskeligere å drive import, dermed beskyttes norske matvarer. Likevel, så har dette en bakside. Norge har i utgangspunktet ikke et komparativt fortrinn innenfor jordbruket og dersom Norge skal få inn matvarer utenfor sesong eller varer som ikke er billig å produsere her, trengs det import.

Kanskje det også burde ligge et ønske om å være selvstendige og i stand til å brødfø egen befolkning. Slik som det ser ut nå, vil ikke Norge var i stand til å brødfø hele Norge med sin selvforsyningsgrad på 40 prosent. Det å kunne være selvstendig vil være viktig for å beskytte Norge mot kriser utenfor våre landegrensene. Dersom vi er for avhengige av import, vil konflikter internasjonalt kunne påvirke markedet kraftig. Dette strider imot teorien om komparative fortrinn, men dette vil føre til at man er mindre avhengig av internasjonal handel og konkurransen om vekst. Som nevnt i Kerala eksempelet kan fort lokale ressurser bli skadet i ønske om å drive ekstern handel og frihandel føre ofte til sløsing og utnytting. Om så Norge er offer for utnytting, eller pådriveren av å utnytte vil det være vanskelig å konkludere med.

Med utgangspunkt i Sør-Korea eksempelet er det vanskelig å skulle tro på at frihandel slik det vanligvis blir presentert, egentlig hjelper noe land ut av fattigdom. Sør-Korea la fokuset sitt på eksport fremfor import og hadde høye tariffen og subsidieringer. Dette strider til en viss grad mot prinsippet om frihandel og komparative fortrinn, men dette gjorde at de var i stand til å

håndtere internasjonal konkurranse ved å kunne få mer tid til å utvikle industri. Dette er også noe Lang og Hines mener er riktig måte å gå frem på. Altså at dersom et land skal kunne utvikle seg så må de være restriktive på import for å kunne bygge ut egen industri.

Konklusjon

For å oppsummere så er det norske landbruket i Norge ganske sterkt beskyttet gjennom tariffen og subsidieringen. Likevel har antall gårdsbruk gått ned og det er få som jobber heltid som bonde. Norge har også kun en selvforsyningsgrad på 40 prosent. Mange av problemene med frihandel er også det at det ofte er urettferdig handel ettersom store deler av frihandel baserer seg på komparative fortrinn og divisjon of labour, så kan det gjøre det land sårbare for ny teknologi. Selv om Norge har en god økonomi i dag, så er ikke det noe som burde tas for gitt heller. Kanskje mye av grunnen til at Norge har en så sterk økonomi i dag skyldes at vi har sterk beskyttelse av landbruket? Det kunne i alle fall vært interessant å ta en titt på ved en senere anledning. Så: Burde Norge ha sterk beskyttelse av landbruket for å bevare selvstendighet og en god økonomi? Min personlige mening på dette svaret er at Norge burde ha en sterk beskyttelse av norske jordbruket for å kunne ha muligheten til å være selvstendige og eventuelt forhindre utnyttelse av våre ressurser slik som skjedde i Kerala. Likevel ville jeg ikke konkludert med at full proteksjonisme er svaret, da det fortsatt er en del varer vi ikke kan produsere selv, samtidig med at det å skulle isolere seg fullstendig kan by på utfordringer økonomisk.

Referanser

- Arild Aurvåg, F. (2014). Norsk jordbruk i krysspress mellom nasjonal og internasjonal politikk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*(2), 85-107.
- Chang, H.-J. (2008). *Bad samaritans : the guilty secrets of rich nations and the threat to global prosperity*. Random House Business Books.
- Christie, H. (2005). *Eksportere fisk og beskytte jordbruk : importvern for mat: 1814 - WTO & EU*. Kolofon.
- Irwin, D. A. (2009). *Free trade under fire* (3rd ed. ed.). Princeton University press.
- Krauss, M. (1997). *How Nations Grow Rich: The Case for Free Trade*. Cary: Oxford University Press, Incorporated.
- Lang, T., & Hines, C. (1993). *The new protectionism : protecting the future against free trade*. The New Press.
- NRK. (2021). *Valgresultat 2021*. <https://www.nrk.no/valg/2021/resultat/parti/SP/>
- Regjeringen. (2020, 27. januar). *Importvernet for jordbruksvarer*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/jordbruk/innsikt/handel-med-jordbruksprodukter/importvernet-for-jordbruksvarer/id2364459/>
- Regjeringen. (2020, 27. januar). *Internasjonale avtaler og samarbeid*. [\(https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/jordbruk/innsikt/handel-med-jordbruksprodukter/internasjonale-avtaler-og-samarbeid/id2364472/](https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/jordbruk/innsikt/handel-med-jordbruksprodukter/internasjonale-avtaler-og-samarbeid/id2364472/)
- Regjeringen.(2019, 4. april). *WTO: Forutsigbar og enklere handel*. https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/ud_innsikt/bakgrunn_wto/id2076083/
- Sandstå, B. (2019, 6. august). *Norske matvarepriser på topp i Europa*. <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/norske-matvarepriser-pa-topp-i-europa>
- Statistisk Sentralbyrå. (2020). *Fakta om jordbruk*. <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/faktaside/jordbruk>

